Birutė Lisauskaitė

Tyrinėjimai Trakų pusiasalio pilyje 1996–1997 metais

Trakų pusiasalio pilyje 1996–1997 m. TIM buvo toliau tęsiami archeologiniai tyrinėjimai šalia Aukų kalno ir pirmajame pilies kieme prie ŠV ir PV bokštų.

1996 m., pradėjus pusiasalio pilies gynybinės sienos prie Aukų kalno nuo Bernardinų ežero pusės restauravimo ir konservavimo darbus, gręžiant gręžinius poliams (stogo konstrukcijoms laikyti), buvo atsitiktinai rastas gynybinės sienos pamatų išplatėjimas nuo ežero pusės. Archeologinių tyrinėjimų metu ištyrus 91 m^2 plotą, buvo atkasti gynybinės sienos pamatai. Jie mūryti su išplatintomis pakopomis. Pakopos skiriasi akmenų dydžiu bei kalkinio skiedinio struktūra. Pirma pamatų pakopa sudėta ant žvyro sluoksnio ir yra šiek tiek vėlyvesnė už antrąją (viršutinę). Ji, matyt, turėjo sutvirtinti ir apsaugoti sienos pamatą. Antra pakopa, sukrauta iš didelių akmenų, greičiausiai buvo sienos pamatas, ir didžioji jos dalis laikė sienos išorinius akmenis. Ši pakopa, kad ir nelabai tvarkingai sumūryta, tačiau yra vientisa po visa siena ir, be to, jos kalkinis skiedinys bent jau vizualiai yra artimesnis pačiai sienai.

Daug neaiškumo sukėlė sienoje esantis raudonų plytų mūro intarpas. Plytos 28,5 cm ilgio, 7,5 cm aukščio ir 12,0 cm pločio. Šis intarpas apie 0,8–0,9 cm pločio ir tęsiasi per visą išlikusios sienos aukštį, prasidėdamas nuo viršutinių sienos pamato antrosios pakopos akmenų. Sienos akmenų ir plytų mūro eilės, abipus raudonų plytų mūro, persislenka viena kitos atžvilgiu. Gal šios sienos dalys buvo mūrytos skirtingu laiku arba iki tol buvę kitaip sumanyta, pvz., bokštelis sunkiai apžiūrimoje pilies sienos vietoje.

Yrant gynybinei sienai, susiformavo nemažas sluoksnis griuvenų šalia jos. Tokių griuvenų rasta visame tirtame plote.

Mūrinės gynybinės sienos apie antrąją pilį buvo pradėtos statyti paskutiniu pilies egzistavimo laikotarpiu. Tai kovų tarp Jogailos ir Vytauto laikotarpis, kuris 1392 m. baigėsi Astravo sutartimi. Pagal ją Vytautas gavo

karų nuniokotą tėvoniją, taip pat ir Trakus su pusiasalio pilimi. Pradėjęs medinius pilies įtvirtinimus keisti mūriniais, Vytautas siekė sustiprinti pilies gynybinę sistemą.

1997 m. archeologiniai tyrinėjimai vyko Trakų pusiasalio pilyje prie ŠV bokšto, jo viduje ir prie PV bokšto (jie buvo susieti su restauravimo ir atkūrimo darbais).

Pusiasalio pilies ŠV bokšto viduje, šalia buvusios įėjimo angos, ant PV bokšto sienos, sulig anga ir žemiau, kalkių skiedinyje rasta kažkokių medinių konstrukcijų atspaudų. Kartu pasirodė raudonų plytų grindinys. Dabartinės angos plotis neatitinka autentiškosios. Ji padidinta nuo 0,9 m iki 1,95–2,0 m.

Prie bokšto išorinio P kampo išlikęs XVII–XVIII a. stovėjusio pastato raudonų plytų sienos fragmentas. Pastato pamatai buvę akmeniniai, priglausti prie bokšto sienos. Vidiniame kampe tarp bokšto sienos ir minėto pastato sienos buvo iškastas šurfas. Šurfo ŠV sienoje išsiskiria skirtinga mūro technika:

- akmenų eilės kyliuotos stambiais skaldyto akmens kyliukais ir raudonų plytų duženomis;
- akmenų eilės kyliuotos įvairaus (daugiau mažais) skaldyto akmens kyliukais ir retai pasitaikančiomis raudonų plytų duženomis. Mūro paviršius užtrintas kalkių skiediniu;
- pamato apačioje plytų kyliukai nebenaudojami, tarp akmenų pasitaiko raudonų plytų puspl yčių, įmūrytų galais į sieną.

Buvo atkastas bokšto PR sienos cokolinis išplatėjimas. Šurfo PV sienoje ryškūs pamato duobės kontūrai, pilni juodos, degėsingos žemės. Šio šurfo apačioje H_{abs}152,78 rastas senojo bokšto sienos viršus. Siena plačiau nebuvo atkasta. Tarpas tarp naujojo bokšto PR sienos išorinės pusės ir senojo bokšto PR sienos vidinės pusės – apie 0,15–0,2 m.

Toliau buvo tęsiami tyrinėjimai šalia PV bokšto. ŠV ir PV gynybinės sienos bei pilies PV bokštas statyti vienu laiku: tai rodo ta pati mūro technika. Akivaizdūs keli bokšto statybos etapai (skirtinga mūro technika):

- akmenų eilės kyliuotos stambiais skaldyto akmens kyliais ir pavienėmis galais įmūrytomis raudonomis pusplytėmis;
- akmenų eilės kyliuotos smulkiais skaldyto akmens kyliukais, paviršius užtrintas kalkių skiediniu;

- akmenų eilės kyliuotos smulkiais raudonų plytų fragmentėliais. Tai seniausias bokšte esantis mūras.

Pusiasalio pilies ŠV senasis bokštas ir dabar tebestovintis PV bokštas yra panašūs savo dydžiu: 15,0x15,0 m. Naujojo ŠV bokšto seniausia pamatuose rasta mūrijimo technika yra panaši į vėlyviausią PV bokšto mūro techniką. Taigi atrodo, kad pilies PV bokštas yra seniausias išlikęs pusiasalio pilies bokštas.

Mūrinės pusiasalio pilies statyba vyko dar egzistuojant mediniams gynybiniams įtvirtinimams. Šalia sienų pamatų gausu medžio anglių. Tai rodo, kad šalia jų kadaise degė medinės konstrukcijos. Statybos darbus nutraukdavo eilinis užpuolimas. Kartu su atnaujinama statyba keitėsi ir mūro technika. Galima skirti bokšto ir ŠV gynybinės sienos pamatų statybos etapus.

Pilies kiemo aukštis (kai pilis dar stovėjo) beveik sutapo su bokšto PR sienos viršutiniu cokoliniu išplatėjimu.

Patekti į PV bokštą buvo galima pro dvi durų angas. Į vieną vedė mediniai išoriniai laiptai, kita buvo tiesiog iš kiemo. Antrosios angos angokraščiuose yra išlikusių autentiškų plytų.

Tyrinėjimų metu buvo atkasta dalis PV gynybinės sienos prie bokšto. Gynybinės sienos viršus nuardytas. Ji turi iki 1,2 m gylio pamatus. Apatiniai akmenys dėti ant supiltinio molio sluoksnio. Siena iš kiemo pusės turėjusi molio nuogrindą.

Radinių tyrinėjimų metu nerasta. Tai dar kartą patvirtina nuomonę, kad ši pilis buvo naudojama karo tikslams, o ne reprezentacijai.

Birutė Lisauskaitė

Excavations in the castle of Trakai penninsula, 1996–1997

In 1996–1997 a research on the castle in Trakai penninsula was resumed. The team examined the territory near to 'Aukų kalnas' and the north–western as well as south–western towers in the courtyard of the castle. In an area of 91 m^2 there were exposed the 2-tier foundations of the defensive wall. In connection with the restoration work in 1997, the team examined the exterior and interior of the north-western

and south–western towers. At the southern corner of the north–western tower there were noted remains of a red brickwork of a wall from the 17th–18th centuries. At the inner wall of the tower and that of the then building there was made a shaft that demonstrated a variety of construction techniques. The lower part of the shaft contained the topmost segment of the tower wall. The second stage of the excavation included the south–western tower of the defensive wall, which dates to the same period. It can be assumed that brickwork structures coexisted with wooden fortifications of the site. Later, in the course of the history, constant attacks hindered the construction process and resulted in a mixture of brickwork techniques. The foundations of the tower and the south-western wall indicate two construction periods. In addition, the team uncovered a part of the south–western defensive wall; no findings were noted.

Algirdas Žalnierius

1996 metų Kauno pilies rytinio gynybinio griovio tyrinėjimai

1996 m., PRI tęsiant 1994 m. pradėtus Pilies R gynybinio griovio tyrinėjimus, buvo iškastos trys perkasos, ištirtas 85 m^2 plotas.

Turimose XVIII a. pabaigos–XIX a. Kauno planų fotokopijose pilies fosa dar žymima. XIX a. pabaigoje–XX a. pirmojoje pusėje pilies P ir R gynybinis griovys buvo beveik ištisai užpiltas.

1994 m. tyrinėjimų metu rastas pirminis gynybinio griovio dugnas. Bet dėl kultūrinio klodo storio, siekiančio 10 m, nespėta nustatyti R gynybinio griovio pirminio pločio ir šlaito profilio (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais,* V., 1996, p. 185–193).

Perkasos Nr. 20a ir Nr. 20b buvo PR dabartinės gynybinės fosos kampe, jos pratęsė 1994 m. perkasą Nr. 20 PR kryptimi. Perkasa Nr. 25 buvo iškasta 10,5 m į ŠR nuo perkasos Nr. 20a. Kultūrinio klodo storis gynybinio šlaito viršuje buvo 2,3–2,5 m. Perkasų Nr. 20a ir 25 V gale jis siekė 6,5–7,3 m. Klodą galima suskirstyti į šešis horizontus. Pirmajam horizontui skirtinas tiesiai ant pirminio žemės paviršiaus supiltas žvyras, iškastas iš gynybinio griovio. Žvyras piltas du kartus: statant pirmąją ir antrąją pilis. Tyrinėtose vietose ant pirminio žemės paviršiaus jokių žmonių veiklos pėdsakų nerasta. Gynybinis griovys buvo kasamas formuojant šlaitą 35–40° nuolydžiu. Statant